

Павленко А. Формування звичок культури поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів // // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 97-100.

*Анна Павленко, аспірант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Формування звичок культури поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів

У процесі формування особистості одним із головних завдань є досягнення єдності свідомості й поведінки. Вихованою можна вважати людину лише тоді, коли вона не тільки засвоїла ті вимоги, які до неї пред'являються, але коли у неї виникла потреба діяти відповідно до цих вимог, і вона не може вчинити інакше.

Тому навчально-виховний процес повинен передбачати формування звички культурної поведінки. Це завдання можна вирішити лише в процесі конкретної діяльності, яка в певних умовах сприяє формуванню вмінь, навичок, звичок, способів поведінки. Але діяльність має бути організована так, щоб її суб'єктом виступав учень, а не викладач. І чим активніша особистість у діяльності, тим більше її вплив на неї.

Проблема формування звичок культури поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів розглядалася дослідниками у різних аспектах: теоретико-методологічні засади формування культури поведінки (С. Анісімов, М. Бердяєв, М. Вебер, В. Малахов, В. Соловійов, В. Франкл), формування звичок (О. Вишневський, В. Лапін, А. Макаренко, В. Омеляненко, О. Скрипченко, В. Сухомлинський та ін).

Метою статті є визначення засобів формування звичок культури поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Долучаємося до думки В. Омеляненка, який вважає, що на рівні свідомості мають формуватися вміння, а далі звички поведінки відповідно до встановлених правил і моральних норм. Уміння – це елементи діяльності, що дозволяють що-небудь робити з високою якістю, наприклад, точно і правильно виконувати яку-небудь дію, операцію, серію дій або операцій. Уміння, зазвичай, включають автоматично виконувані складові – навички, але в цілому вони забезпечують свідому контрольовану діяльність в основних проміжних пунктах і кінцевій меті. Навички – це дії, сформовані шляхом повторення, освоєння, що характеризуються високою мірою, і відсутністю поелементної свідомої регуляції й контролю. Навички є компонентами свідомої діяльності людини, які виконуються повністю автоматично [3, с.110].

Ще один елемент діяльності – це звичка. Звичка є потреба у виконанні певних дій. Фізіологічну основу звички утворює динамічний стереотип, сформований як система умовнорефлекторних зв'язків у відповідь на деякі умови, що повторюються. Від уміння і навичок вона відрізняється тим, що являє собою так званий непродуктивний елемент діяльності. Якщо вміння і навички пов'язані з розв'язанням якого-небудь завдання, передбачають одержання якого-небудь продукту і досить гнучкі (у структурі складних умінь), то звичка є негнучкою (часто й нерозумною) частиною діяльності, яка виконується людиною механічно і не має свідомої мети або яскраво вираженого продуктивного завершення. На відміну від простої навички звичка може певною мірою свідомо контролюватися. Але від уміння вона відрізняється тим, що не завжди є розумною і корисною (шкідливі звички). Звички як елементи діяльності є найменш гнучкою її частиною. Тому важливо, щоб у дитини відразу закріплювалися корисні звички, що мають позитивний вплив на формування особистості загалом [3, с.109].

Великого значення процесам формування у вихованців міцних звичок надавав К.Д. Ушинський. Він писав: "Справді, спостерігаючи людські характери в їх різноманітності, ми бачимо, що гарна звичка — це моральний капітал, покладений людиною у свою нервову систему; капітал цей зростає безперервно, і відсотками з нього користується людина все своє життя. Капітал звички від уживання зростає і дає людині можливість, як капітал матеріальний в економічному світі, дедалі плодотворніше використовувати свою найдорогоціннішу силу — силу свідомої волі, й зводити моральну будову свого життя все вище й вище, не починаючи щоразу своєї будівлі з фундаменту і не втрачаючи своєї свідомості й волі на боротьбу з труднощами, які були вже раз переможені. Візьмемо для прикладу одну з найпростіших звичок: звичку до непорядку в розподілі своїх речей і свого часу. Скільки така звичка, що перетворилась у несвідомо виконувану потребу, збереже і сил, і часу людині, яка не буде змушена щохвилини закликати свою свідомість до необхідності порядку й свою волю для встановлення його і, лишаючись вільною, розпоряджатися цими двома силами душі, використати їх на щось нове і більш важливе?" [4].

Про формування в людині звичок як важливого чинника добре організованого життя постійно турбувався А. С. Макаренко у своїй практичній діяльності, пов'язаній з перевихованням, "перековкою" дітей зі складною долею. "Наше завдання, — писав Антон Семенович, — не тільки виховувати в собі правильне, розумне ставлення до питань поведінки, але ще й виховувати правильні звички, тобто такі звички, коли б ми робили правильно зовсім не тому, що сіли і подумали, а тому, що інакше ми не можемо, тому, що ми так звикли. І виховання цих звичок — значно важча справа, ніж виховання свідомості" [1, с. 435—436].

Одним із засобів формування культури поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів можуть бути такі виховні заходи: «Культура

поведінки – обличчя спеціальності», «Культура спілкування – запорука успіху», «Що означає бути толерантним?» та ін.

Метою виховного заходу «Культура поведінки – обличчя спеціальності» є ознайомлення учнів із основними правилами культури поведінки, загальної культури, формування звичок толерантного ставлення до оточуючих.

Виховний захід, участь у якому беруть три групи, відбувається в три етапи:

1. Теоретичний (ознайомлення учнів із змістом понять «мораль», «культурна поведінка», «толерантність»).

2. Частково-практичний (учні отримують завдання «продовжіть речення» та озвучують свій варіант розгортання конфліктної ситуації, в якій потрібно проявити толерантність та емпатію).

3. Практичний (учні заздалегідь підготували сценки однієї ситуації із двома можливими сценаріями розвитку подій, глядачам пропонується дати відповідь на запитання: Як би ви хотіли щоб у такій ситуації повелися з вами?).

Метою виховного заходу «Культура спілкування – запорука успіху» є ознайомлення учнів із правилами культурного, толерантного спілкування.

Виховний захід відбувається у декілька етапів:

I. Сценки – мініатюри на тему «Культура спілкування». Головне завдання – продемонструвати значення правил спілкування, етикету в професійній діяльності.

II. «Показ мод». Головне завдання – показати важливість зовнішнього вигляду в професійній діяльності.

III. «Таланти завжди поруч». Головне завдання – показати, що учні не лише знають правила культури поведінки та можуть їх продемонструвати, а й мають таланти у різних жанрах мистецтва. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що формування звички культурної поведінки учнів професійно-технічних навчальних закладів спрямоване на усвідомлення учнями їхньої суспільної значущості, відповідальності за їхню поведінку; урахування становища учня в системі колективних взаємовідносин, яке сприяє або перешкоджає засвоєнню ним позитивним моральних норм поведінки; використання форм та методів виховної роботи з урахуванням психологічних, вікових та індивідуальних особливостей учнів професійно-технічних навчальних закладів; включення їх у різні види діяльності. Психологи стверджують, що звичка формується протягом 23 днів, тому сформувати в учнів звичку культурної поведінки за три роки навчання цілком реально. Цього можна добитися за допомогою різноманітних виховних заходів, навчально-виховних фільмів, позитивним прикладом поведінки викладача.

Список використаних джерел

1. Макаренко А. С. Сочинения / Макаренко А. С. – М.: Педагогіка, 1985. – Т. 5. – 336 с.

2. Теорія і методика виховання [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2008. – 415 с.

3. Павелків Р.В. Загальна психологія: підручник / Павелків Р.В. – К.: Кондор, 2009. – 576 с.

4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічних антропологів / Ушинський К. Д. // Твори: в 6 т. – К.: Рад. шк., 1952. – Т. 1. Передмова. – 230 с.